

Boek De kracht van spel
Auteurs Annerieke Boland, Ilse Aerden, Jo van de Weghe, Caroline Vancraeyveldt
Uitgeverij SWP 2022

Jonge kinderen spelen de hele dag door. Dat mag en meer nog: dat moet! Spel is een krachtige context waarbinnen kinderen zich ontwikkelen. In dit boek wordt ingegaan op kwaliteitsvolle leerkracht-kindinteracties waarmee spel kan worden verrijkt en uitgedaagd. Welke kansen liggen er in het spontane spel en wanneer ontstaat intense betrokkenheid? Op deze en nog veel meer vragen wordt uitgebreid antwoord gegeven in deze uitgave.

Hoofdstuk 1: De kracht van spel

Intermezzo I: Grip op kwaliteit van spel via welbevinden en betrokkenheid

Het is vrijwel onmogelijk om een sluitende definitie van spel te geven. Het kan dan ook niet gezien worden als een speciaal soort activiteit. Het is eerder een speciale manier om een activiteit uit te voeren. Het gaat hierbij dan om de volgende kenmerken:

1. Het kind laat een hoge betrokkenheid zien tijdens de activiteit
2. Het kind heeft vrijheid in de uitvoering van de activiteit
3. De activiteit wordt geleid door expliciete of impliciete regels

Als binnen de activiteit sprake is van bovenstaande kenmerken, pas dan is er sprake van 'leren'. Spelen is een krachtige motor voor de ontwikkeling van kinderen. Het is echter een valkuil om kinderen alleen maar te 'laten spelen' en daar verder nauwelijks naar om te kijken. Daarom heeft het spel interactie nodig. Dat betreft de interactie met andere kinderen, met de omgeving en met de volwassene. Uit onderzoek blijkt dat kansen voor ontwikkeling binnen spel groeien wanneer leerkrachten bij het spel betrokken zijn. Dit vereist oefening.

Twee essentiële indicatoren om grip te krijgen op de kwaliteit van spel is door te kijken hoe groot het welbevinden en de betrokkenheid bij de kinderen is. Door de mate van welbevinden en betrokkenheid te observeren kun je passend inspelen op wat de kinderen nodig hebben.

Hoofdstuk 2; Samen-spel: een warme relatie met ieder kind

Intermezzo II: De ontwikkeling van doen-alsof-spel

De kwaliteit van de relatie die de leerkracht met het kind opbouwt is belangrijk. Wanneer deze goed is, is het één van de sterkste voorspellers van leren en prestaties voor kinderen. Samen-spel is een manier om echt contact te maken met de kinderen. Het is belangrijk dat dit geen eenmalige activiteit is. Bouw daarom goede meespeel-routines in. Geef dit ook aan in je dag- en weekplanning zodat kinderen er naar uit kunnen kijken. Zo wordt het minder vrijblijvend voor jezelf en onderstreep je het belang van meespelen. Daarnaast kan samen-spel ook helpen om een vicieuze cirkel van negatieve interacties tussen leerkracht en kind te doorbreken

'Every time you think of calling a kid "attention seeking" this year, consider changing it to "connection-seeking" and see how your perspective changes.'

Dr. Jody Carrington, psycholoog

Doen-alsof helpt kinderen om hun ervaringen te ordenen en om greep te krijgen op de wereld. In hun spel brengen ze hun eigen versie van die werkelijkheid tot expressie.

Rollenspel-ontwikkeling is verdeeld in 3 niveaus:

1. Begin van spel: gericht op materiaal
2. Beginnend doen-alsof-spel: Gericht op handelingen
3. Eenvoudig rollenspel: Gericht op rollen
4. Complex rollenspel: Gericht op scripts
5. Vol ontwikkeld, coöperatief rollenspel: gericht op planning

Hoofdstuk 3: Hoe stuur je zelfsturing in vrij spel?

Zelfsturing gaat over het eigenaar zijn van je handelen. Er zijn grote verschillen tussen kleuters op het gebied van zelfsturing. Toch kan de zelfsturing bij elke kleuter gestimuleerd worden. Het vraagt dan regelmatige aandacht op diverse (spel) momenten. Je dient het bewust als doel in te plannen in je pedagogisch en didactisch handelen. Vrij spel en spelbegeleiding zijn een heel krachtige mix om in te zetten op zelfsturing van kleuters.

Tijdens spel oefenen kinderen op een spontane manier hun executieve functies:

- Emoties controleren
- Niet ingaan op verleidingen buiten het scenario van de rol
- Houden aan de regels binnen het spel
- Flexibel aanpassen aan de inbreng van anderen en de omgeving

Hoofdstuk 4: Spelen met taal

Jonge kinderen krijgen al spelend grip op de werkelijkheid. Vooral in doen-alsof-spel verkennen ze sociale situaties en interacties en hebben ze taal nodig. De natuurlijke communicatie in het spel zorgt voor taalverwerving. Dit maakt spel bij uitstek een activiteit waarin kinderen ook hun taal- en denkvaardigheid vergroten. Naast het aanbieden van een rijk taalaanbod is het belangrijk om ook uit te dagen tot taalproductie. Taalproductie door het kind is essentieel voor de taalontwikkeling. Dat komt omdat taalproductie het taalleermechanisme in werking zet.

Meespelen is een manier om interactie op gang te brengen. Het is daarbij belangrijk dat je de regie van het spel niet overneemt van kinderen. Kijk eerst wat de kinderen al spelen (verkennen), en stap daarna in hun doen-alsof wereld waarin je ruimte schept voor eigen bijdragen van kinderen en ga daarin mee (verbinden). Uiteindelijk kun je het spel ook verdiepen en uitbreiden, door bijvoorbeeld 'problemen' in te brengen, waarbij de kinderen de oplossing moeten aandragen (verrijken).

Tijdens het meespelen kan er sprake zijn van twee niveaus van taaldenken: het eenvoudig en complex taaldenken. Bij het eenvoudig taaldenken benoem of beschrijf je wat je waarneemt, bijv. 'ik heb een pleister'. Bij het complex taaldenken wordt een verband gelegd tussen twee of meer zaken. Voorbeelden zijn het vergelijken, oorzaak-gevolg, of uitleg vragen. Om kinderen te ondersteunen in hun taalontwikkeling is het belangrijk om hen uit te dagen tot complex taaldenken. Dit laatste doe je o.a. door open vragen te stellen en door door te vragen bij onduidelijkheden.

Soms vallen er tijdens het meespelen stiltes. Vooral bij stillere of minder taalvaardige kinderen zijn leerkrachten geneigd om deze stiltes op te vullen. Dit is niet altijd goed. Soms hebben kinderen meer tijd nodig om woorden te vinden voor wat ze willen zeggen. Door kinderen zelf te laten praten doen zij ervaringen op met het formuleren van gedachten en intenties.

Hoofdstuk 5: Rekenen op spel

Intermezzo III: Losse parts play: een waaier aan handelingsmogelijkheden

Veel kinderen van de voorschool en groep 1 en 2 komen uit minder kansrijke gezinnen. Dit geeft grote (cognitieve) verschillen tussen jonge kinderen onderling. Op het gebied van taal neemt het verschil af tijdens de kleuterperiode. Op het gebied van wiskunde is dat *niet* het geval. Het verschil tussen kinderen blijft even groot. Bij jonge kinderen is een sterke verbinding tussen taalontwikkeling en de ontluikende wiskundige ontwikkeling. Kinderen verwerven taal als middel om te communiceren en niet als doel op zich. Wiskundetaal maakt hier deel van uit. Het spel levert veel rijke wiskundige ervaringen op. Dat is een rijke context voor het ontwikkelen van (wiskunde)taal en (wiskundig)redeneren. Kinderen voor wie het Nederlands een tweede taal is, hebben een extra opgave: de ontluikende wiskundige ontwikkeling vindt vaak plaats in hun tweede taal. Juist voor hen is het van belang dat ze op het gebied van wiskunde worden uitgedaagd in een concrete en betekenisvolle situatie, waarbij ze zelf initiatieven mogen nemen. Ook hierbij kun je, net als bij het stimuleren van taalontwikkeling binnen spel, de stappen van het verkennen, verbinden en verrijken goed inzetten.

Loose parts zijn open- eind materialen die kinderen uitnodigen om op hun eigen niveau in spel te stappen. Wanneer kinderen hiermee aan de slag gaan, zullen ze gaan ordenen, sorteren en positioneren. Ze maken korte en lange rijen van materialen die als vanzelf aanzetten tot tellen en vergelijken. Dit maakt ook deel uit van de doelen die bij het jonge kind aan bod komen binnen het rekenonderwijs.

Hoofdstuk 6: Partners in spel

Soms zijn kinderen minder betrokken en enthousiast over een thema dan verwacht. Het kan daarbij helpend zijn de kinderen meer te betrekken bij het thema. Door hen meer te betrekken bij de invulling van het thema, stimuleer je vooral ook de ontwikkeling van kinderen die minder talig zijn of opgroeien in kwetsbare omstandigheden. Bij de start van het thema ga je eerst kijken waar de interesses van de kinderen liggen. Je sprokkelt ideeën bij elkaar; de sprokkeldagen. De ruimte en het initiatief van de kinderen staan hierbij centraal. Daarna kun je een mindmap maken om kennis en ideeën te inventariseren. Vervolgens kun je de inrichting van hoeken vorm gaan geven. Tijdens de weken die volgen blijf je observeren, meespelen, terug- en vooruitblikken.

Als je de betrokkenheid van de kinderen positief bevestigt, leidt dit tot meer betrokkenheid bij het proces. Je geeft hen de boodschap dat hun inbreng belangrijk is. Dit draagt bij aan een positief zelfbeeld en versterkt het kind. Onderzoek toont aan dat deze succeservaringen kinderen motiveren en enthousiasmeren om hun ideeën te blijven delen met de groep.

Hoofdstuk 7: Tijd voor spel!

Als we spel een centralere plaats willen geven, dan spreken we van een spel georiënteerd curriculum. Als we de kracht van spelen voor de ontwikkeling niet voldoende kennen en gericht ondersteunen, dan ontstaat al snel het idee dat spelen en leren twee onafhankelijke grootheden zijn. Spelen wordt dan gezien als iets leuks en leren als iets voor school. Dit klopt niet. Spelen biedt een rijke en betekenisvolle context voor kinderen waarin zij ervaringen opdoen die bijdragen aan doelstellingen binnen het onderwijs. Als je op die kracht van spel wilt inzetten, moet je het zien als de rode draad in je planning. Het blijft daarbij een uitdaging om het curriculum te verbinden met het spel van de kinderen.

Wanneer we willen dat elk kind leert door te spelen, zul je kinderen de tijd moeten geven om te exploreren, te experimenteren en hun spel te verdiepen. Als leerkracht zul je zelf de tijd moeten nemen om te groeien in het meespelen. Samen met de collega's moet je de tijd krijgen een visie op te stellen om een spel georiënteerd curriculum vorm te geven.

Recensie

In de dagelijkse praktijk zie ik dat veel professionals het spel bij jonge kinderen erg belangrijk vinden. Tegelijkertijd roept het ook veel vragen op. Hoe zorg je ervoor dat spelen niet eindeloos 'zomaar wat aanrromelen' is, maar dat het echt van meerwaarde is waarmee je de ontwikkeling stimuleert en begeleidt. Dit boek geeft duidelijke, praktische en vooral onderbouwde handvatten hoe je dit zo goed mogelijk vorm kunt geven. Het boek geeft veel praktische voorbeelden waardoor je als professional de vertaalslag kunt maken naar de je eigen situatie. Wat ik ook erg sterk vind zijn de verwijzingen naar de websites achterin het boek. Met behulp van QRcodes, kun je je nog meer verdiepen in de achtergronden. Een kleine kritische noot vind ik het trefwoordenregister dat in dit boek ontbreekt. Als je na het lezen nog eens iets wilt terugzoeken, helpt een trefwoordenregister hierbij. Maar om heel eerlijk te zijn doet dit niets af aan de inhoudelijke kwaliteit van het boek. Bovendien verwacht ik dat er snel een tweede, derde, vierde en verdere drukken op deze editie zullen volgen en dan kan dit alsnog opgenomen worden.